

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Hanna Wróblewska

Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej

Szanowny Panie Marszałku,

odpowiadając na interpelację nr 2923 Pana Posła Artura Jarosława Łąckiego z 10 czerwca 2024 roku w sprawie Pomników Historii w woj. zachodniopomorskim, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

W roku bieżącym przypada 30. rocznica ustanowienia pierwszych Pomników Historii. Idea tej formy ochrony związana jest z potrzebą objęcia szczególną troską najcenniejszych obiektów i miejsc. Na liście Pomników znajdują się dzieła o pierwszorzędym znaczeniu artystycznym i historycznym oraz silnym oddziaływaniu na świadomość społeczną. Obiekty te są wizytówką naszego dziedzictwa, wzbudzają poczucie dumy jako świadectwa dokonania ich twórców, oddziałują zarówno w wymiarze materialnym i niematerialnym.

„Zabytek [...] o szczególnej wartości dla kultury” to ogólna formuła określająca ideę Pomnika Historii, zawarta w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Na liście Pomników Historii znajduje się obecnie 129 zabytkowych obiektów/miejsc, a wśród nich trzy z województwa zachodniopomorskiego:

- 1) **Kamień Pomorski** – zespół katedralny,
- 2) **Kołbacz** – zespół dawnego opactwa cystersów,
- 3) **Stargard Szczeciński** – zespół kościoła pod wezwaniem Najświętszej Maryi Panny Królowej Świata oraz średniowieczne mury obronne miasta.

Natomiast wśród procedowanych wniosków znajdują się cztery zlokalizowane na Pomorzu Zachodnim:

- 1) **Chwarszczany** – kościół filialny pw. św. Stanisława Kostki, dawna kaplica zakonna templariuszy i joannitów,
- 2) **Szczecin** – Cmentarz Centralny,
- 3) **Szczecin** – budynek administracyjno-socjalno-produkcyjny wraz z dawną świetlicą Stoczni Szczecińskiej w Szczecinie,
- 4) **Trzebiatów** – zespół staromiejski.

Co zaś tyczy się uznania za Pomnik Historii Wałów Chrobrego w Szczecinie, wpisanych do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie, z 18 grudnia 1996 roku pod nr. rej. A-1326, obecnie A-851 (zawiadomienie z 12 kwietnia 2011 r. sygn. DZ-5130.67.201.I.IW), jako *zespół tarasów widokowych na Wałach Chrobrego /dawne Tarasy Hakena/ w Szczecinie*, wskazać należy, że procedowanie wniosku zostało zakończone w 2006 r., o czym Generalny Konserwator Zabytków pismem z 9 października 2006 roku sygn. DOZ-MFW-pomniki historii-3975/06, poinformował wnioskodawcę – Prezydenta Miasta Szczecina. W przedmiotowym piśmie wskazano, że wniosek ten nie uzyskał rekomendacji Rady Ochrony Zabytków działającej przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Podejmując decyzję, członkowie Rady odwołali się do kryteriów uznawania obiektów za Pomnik Historii, które określają, że wyróżniony tym mianem może

Informacja dotycząca zasad przetwarzania danych osobowych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz praw osób, których dane są przetwarzane została zamieszczona na stronie <http://bip.mkidn.gov.pl> w zakładce ochrona danych osobowych.

być zabytek o znaczeniu ponadregionalnym. Zdaniem Rady Zespół Wałów Chrobrego stanowi niewątpliwie dzieło o wybitnych walorach urbanistyczno-architektonicznych, ale o znaczeniu lokalnym.

W miejscu tym pragnę wskazać, że Pomorze Zachodnie to region, w którym wyróżniają się zabytki o metryce średniowiecznej, w tym XIII-wieczne kościoły w pasie nadodrzańskim oraz gotyckie, monumentalne fary miejskie: kościoły halowe (np. w Szczecinie, Stargardzie, Trzebiatowie) lub bazylikowe (np. w Koszalinie, Drawsku, Białogardzie). Występują tam również liczne pozostałości po zespołach klasztornych: cystersów (np. w Kołbaczu, Bierzwniku), templariuszy (w Chwarszczanach, Rurce), dominikanów (np. w Myśliborzu) i augustianów (np. w Jasienicy). W krajobrazie województwa wyróżniają się również średniowieczne zespoły zabudowy obronnej oraz zamki z historycznymi nawarstwieniami, jak również znaczna liczba obiektów przemysłowych. Wyróżnikiem regionu jest także architektura szkieletowa (ryglowa), która charakteryzuje się bogactwem form i typów zabudowy. W rejestrze zabytków znajduje się natomiast ponad 6 tyś. zabytków nieruchomych różnego typu i o różnej wartości historycznej, artystycznej i naukowej.

Procedurę uznawania zabytku za Pomnik Historii inicjuje wniosek o charakterze wstępnym, skierowany do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (lub do Generalnego Konserwatora Zabytków). Wniosek podpisuje właściciel/użytkownik zabytku i przesyła go do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (dalej: WKZ). Następnie WKZ, dołączając do wniosku wstępnego swoją opinię, przekazuje cały materiał do adresata wniosku (Ministra lub GKZ).

Przyjęta i stosowana jest następująca procedura uznania zabytku za Pomnik Historii:

- obiekt, zespół, układ przestrzenny lub obszar proponowany do uznania za Pomnik Historii musi być wpisany do rejestru zabytków lub objęty statusem parku kulturowego. Dla układów przestrzennych i obszarów winny być opracowane (i uchwalone) miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;
- propozycję objęcia obiektu wyższą formą ochrony – uznanie za Pomnik Historii – wraz z właściwą dokumentacją (według obowiązującego wzoru) zgłaszający składa do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego za pośrednictwem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i po zaopiniowaniu przez niego;
- Departament Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego kieruje zgłoszenie do Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie w celu zweryfikowania danych zawartych w dokumentacji i wydania opinii co do zasadności propozycji uznania obiektu za Pomnik Historii;
- zaopiniowane przez NID zgłoszenie Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego przedkłada Radzie Ochrony Zabytków (zgodnie z jej kompetencjami, określonymi w art. 97 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);
- po wyrażeniu pozytywnej opinii przez Radę Ochrony Zabytków Departament Ochrony Zabytków przekazuje dokumentację zgłoszenia do NID, który przygotowuje projekt rozporządzenia Prezydenta RP wraz z uzasadnieniem i załącznikiem graficznym;
- po dokonaniu analizy projekt rozporządzenia Prezydenta RP Departament Ochrony Zabytków przekazuje Ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego do ostatecznej akceptacji;
- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego kieruje wniosek o uznanie obiektu za Pomnik Historii (wraz z dołączoną dokumentacją) do Prezydenta RP;
- jeżeli wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Kultury uzyska akceptację, Prezydent RP w drodze rozporządzenia uznaje obiekt za Pomnik Historii, określając jego granice;
- rozporządzenie Prezydenta RP jest ogłaszane w „Dzienniku Ustaw”.

Odnosząc się wprost do każdego z pytań, uprzejmie proszę o przyjęcie następujących wyjaśnień.

Ad 1.

Proces rozpatrywania wniosków o uznanie za Pomnik Historii odbywa się na podstawie wskazań ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w zgodzie z harmonogramem procedowania wyznaczanym przez Radę Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Sama procedura uznawania jest wieloetapowa, a w jej przebiegu mają swój udział urząd Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Departament Ochrony Zabytków MKiDN, Narodowy Instytut Dziedzictwa, Rada Ochrony Zabytków przy MKiDN, Rządowe Centrum Legislacji oraz Kancelaria Prezydenta RP. Rozstrzygnięcie w sprawie wniosku o uznanie za Pomnik Historii Wałów Chrobrego w Szczecinie nastąpiło w 2006 r.

Ad 2.

23 kwietnia 2024 r. miały miejsce powtórne oględziny tego zabytku w związku z rozpatrywaniem wniosku o uznanie za Pomnik Historii. Zapoznano się z bieżącym stanem zachowania substancji zabytkowej założenia. Narodowy Instytut Dziedzictwa zadeklarował, że przekaze Departamentowi Ochrony Zabytków MKiDN wyniki swoich analiz do września 2024 r.

Ad 3.

Narodowy Instytut Dziedzictwa zobowiązany jest do szczegółowej analizy każdego obiektu/obszaru, bazując na stosownych kryteriach wyboru, bowiem tą szczególną formą ochrony mogą zostać objęte obiekty, które:

- zachowały pierwotną kompozycję przestrzenną lub uległy nieznacznym przekształceniom,
- są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,
- są należycie wyeksponowane w przestrzeni miejskiej lub krajobrazie i zachowały pierwotne relacje z otoczeniem,
- są dziełami wybitnych twórców, np. architektów, planistów, architektów krajobrazu, ogrodników,
- są dobrze zachowane lub w stanie pozwalającym na ich rewaloryzację,
- są przedmiotem troski konserwatorskiej.

Nadto, mając na uwadze kryteria wyboru, Narodowy Instytut Dziedzictwa powinien ocenić i potwierdzić w sposób szczegółowy i dokładny, czy dany obiekt przedstawia szczególne wartości, nierzadko przeprowadzając kwerendę zbiorów archiwalnych. Poniżej przedstawiam kryteria wyboru w podziale na rodzaj zabytku.

Krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, które:

- tworzą zespół zabudowy o jednorodnym stylowo i artystycznie charakterze (zmiany i przekształcenia nie wpływają w sposób istotny na kompozycję i dyspozycję zespołu),
- zachowały pierwotne funkcje użytkowe,
- stanowią świadectwo ciągłości tradycji.

Dzieła architektury i budownictwa lub zespoły tych dzieł o wspólnych cechach stylowych, użytkowych lub konstrukcyjnych, które:

- prezentują wybitne walory architektoniczne,
- stanowią przykład nowatorskich bądź unikatowych rozwiązań budowlanych i inżynierskich,
- są jednorodne stylowo lub o czytelnych i zharmonizowanych ze sobą nawarstwieniach,

- zawierają wybitny artystycznie wystrój i elementy wyposażenia związane historycznie z obiektem.

Dzieła budownictwa obronnego, które:

- reprezentują wybitne przykłady „architektury militaris” i inżynierii wojskowej o zdefiniowanym systemie obronnym,
- wiążą się z ważnymi wydarzeniami w dziejach Polski,
- prezentują wybitne walory kompozycyjne, przestrzenne i krajobrazowe.

Obiekty dziedzictwa przemysłowego, inżynierii lądowej i wodnej, które:

- reprezentują tradycyjne lub unikalne dziedziny przemysłu zakorzenione w kulturze przemysłowej ziem polskich,
- stanowią zespoły zabudowy przemysłowej i robotniczej o czytelnym układzie urbanistycznym,
- posiadają zachowane dawne urządzenia produkcyjne (linie technologiczne, maszyny) pozwalające na odtworzenie tradycyjnych sposobów wytwarzania,
- stanowią dzieła inżynierskie z zachowanymi urządzeniami technicznymi w historycznym układzie przestrzennym i krajobrazowym.

Parki i ogrody, które:

- są założeniami o wybitnych walorach kompozycyjnych, krajobrazowych i przyrodniczych,
- tworzą wraz z zabudową rezydencjonalną i gospodarczą oraz małą architekturą założenia architektoniczno-parkowe o wybitnych walorach kompozycyjnych, architektonicznych i artystycznych,
- posiadają urozmaiconą szatę roślinną, w tym wartościowy drzewostan o charakterze pomnikowym (pomniki przyrody),
- zachowały historyczny lub możliwy do odtworzenia układ kompozycyjny i szatę roślinną.

Cmentarze, które:

- zachowały historyczny układ przestrzenny,
- zawierają dzieła sztuki sepulkralnej o dużych wartościach artystycznych lub będące przejawem miejscowej tradycji kamieniarskiej,
- kryją prochy wybitnych Polaków,
- są świadectwem ważnych wydarzeń historycznych,
- posiadają wartościowy drzewostan.

Miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź związane z działalnością wybitnych osobistości lub instytucji, które:

- stanowią materialne świadectwo przenikania kultur, religii i postaw patriotycznych,
- są związane z ideami, symbolami, wierzeniami lub żywymi tradycjami artystycznymi,
- wiążą się z ważnymi wydarzeniami historycznymi lub działalnością wybitnych postaci historycznych i instytucji,
- zachowały historyczny układ przestrzenny (nawiązujący do wydarzeń, które te miejsca upamiętniają).

Zabytki archeologiczne takie jak pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej, które:

- stanowią trwały ślad egzystencji lub działalności człowieka,

- zawierają czytelne nawarstwienia kulturowe,
- zawierają wartościowe wytwory kultury materialnej.

Z poważaniem

z up. MINISTRA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

SEKRETARZ STANU

Bożena Żelazowska